

RECENZJE

Ks. Józef Zabielski, *Podstawy chrześcijańskiej moralności. Teologia moralna fundamentalna*. Wydawnictwo św. Jerzego, Białystok 2013, ss. 183.

Problematyka etyczno-moralna stanowi niezwykle interesującą płaszczyznę wiedzy ludzkiej i licznych dociekań człowieka. Staje się ona jeszcze bardziej frapująca, gdy odniesie się ją do realiów życia konkretnej i zarazem wolnej osoby. Wówczas staje się ona teorią życia, postaw, wyborów i ukierunkowania postępowania etyczno-moralnego. Staje się obrazem dynamiki tej sfery życia ludzkiego.

Podobnie jest w chrześcijaństwie, które jest także realizmem życia poszczególnych chrześcijan oraz różnych wspólnot czy społeczności. To jest także realizm Kościoła, jako zbawczej i zarazem pielgrzymującej wspólnoty Ludu Bożego Nowego Przymierza. Dyscyplina zajmująca się tą problematyką zazwyczaj określana jest terminem zbiorczym: teologia moralna. W jej ramach, w sensie najbardziej podstawowym wyróżnia się teologię moralną ogólną czy fundamentalną oraz szczegółową. Oczywiście istnieją dalsze, bardziej szczegółowe podziały.

Prezentowane opracowanie ukazało się jako tom siódmy serii „*Studia Seminarii Bialostocensis*”, której patronuje Rada naukowa pod przewodnictwem ks. dr. hab. Mieczysława Olszewskiego. Jak wskazuje podtytuł jest to próba ukazania najbardziej fundamentalnych podstaw życia chrześcijańskiego w jego wyrazie teologiczno-moralnym.

Autor jest wybitnym moralistą oraz profesorem zwyczajnym Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, gdzie kieruje Katedrą Teologii Moralnej Życia Społecznego. Jest cenionym wykładowcą teologii moralnej w wielu uczelniach krajowych i zagranicznych. Jest także autorem wielu prac naukowych oraz popularno-naukowych, w tym kilkunastu książek, m.in. *Prawda ludzkiego losu* (2000), *Odpowiedzialność za życie* (2007), *Teologiczno-etyczne podstawy ładu społecznego* (2010), *Życie jako zobowiązujący dar* (2011).

Książkę otwiera dedykacja dla studentów aż sześciu uczelni (s. 5). Całość treściowa została zorganizowana w siedem rozdzia-

łów, a te z kolei na mniejsze jednostki. Całość zamyka bibliografia. Wybrane dokumenty Kościoła i podręczniki (s. 179-181) oraz spis treści (s. 182-183).

Treściowo książkę otwiera wprowadzenie, które ukazuje teologię jako refleksję nad wiarą, natomiast teologię moralną jako dział teologii (s. 7-12). Kolejny rozdział nosi tytuł: „Człowiek powołany przez Boga” (s. 13-26). Podtytuł jeszcze bardziej precyzuje omawianą problematykę: „Zarys antropologii teologiczno-moralnej”. Wskazano najpierw na jej podstawy, aby następnie ukazać godność człowieka jako osoby oraz chrześcijanina jako „nowe stworzenie” w Chrystusie.

„Sumienie jako subiektywna norma moralności” to tematyka trzeciego rozdziału studium ks. J. Zabielskiego (s. 27-46). Wprowadzeniem jest jego obraz biblijny, ale podjęto także próby określenia samego zjawiska sumienia. Wreszcie nie pominięto ważnej kwestii jego formacji.

Czwarty, stosunkowo obszerny rozdział opatrzone tytułem: „Prawo moralne jako obiektywna norma moralności” (s. 47-80). To pytania o naturę norm moralnych. Odkrywa się, że to odwieczny zamiar Boży jest źródłem prawa i porządku moralnego. Z kolei wskazano na teologiczną interpretację prawa wiecznego. Po ukazaniu prawa naturalnego przybliżono stanowione prawo Boże – prawo objawione oraz stanowione prawo ludzkie. W końcu autor ukazał konflikty norm prawnych i zasady ich preferencji.

„Urzeczywistnianie moralności w działaniu – moralność ludzkiego czynu” przeanalizowana została w kolejnym rozdziale (s. 81-117). Wydaje się oczywistym uzdolnienie człowieka do działania moralnego. Wobec tego staje jednak ważne poznanie samej struktury tego działania.

Rozdział przedostatni koncentruje się wokół tematu: „Grzech jako odmowa realizacji Bożego powołania” (s. 119-151). Słusznym jest, że wskazano najpierw na biblijny obraz grzechu. To pozwala na bardziej poprawną teologiczną interpretację tego fenomenu ludzkiego. Wreszcie jawi się on jako wielka tajemnica niegodziwości, a w tym kontekście ks. J. Zabielski pyta o źródła grzechu i jego istotę.

Siódmy rozdział i zarazem ostatni analizuje temat: „Cnota chrześcijańska” (s. 153-178). Interesujące są krótkie uwagi na temat sprawności i cnoty w historii etyki i teologii. Jakby konty-

nuacją jest charakterystyka życia cnotliwego w świetle świadectw biblijnych. Po ukazaniu istoty cnoty i struktury cnotliwości wskazano jeszcze na czynniki rozwoju cnoty.

Oto jeszcze jedna propozycja teologii moralnej fundamentalnej na gruncie literatury polskojęzycznej. Opracowaniem tym autor dobrze wpisuje się w polską tradycję w tym względzie. Zawiera ono schematycznie wszystkie klasyczne zagadnienia, które od Soboru Watykańskiego II zawiera teologia moralna fundamentalna.

Fundamentalnym dla całej lektury jest wstępne określenie: „Studium teologii moralnej, jak każdej innej dziedziny wiedzy, należy rozpocząć od określenia istoty, treści – przedmiotu, celu, źródeł i cech charakterystycznych tej dziedziny nauki. Teologia moralna jest zakorzeniona w Objawieniu Bożym i zajmuje się człowiekiem i jego działaniem. Stanowi najwyższą formę wiedzy o ludzkim działaniu oraz ukazuje drogę do doskonałości oraz szczęścia doczesnego i wiecznego” (s. 7). W całej dalszej lekturze studium ks. prof. J. Zabielskiego trzeba mieć ciągle na względzie to założenie.

Proponowany zarys podaje oczekiwane przez współczesnych czytelników jasne wskazania doktryny chrześcijańskiej. Problemy te są wpisane w naturę każdego człowieka, i każda osoba ludzka mniej lub bardziej świadomie do nich nawiązuje w swym życiu. Co więcej, często odkrywa je jako znaczącą pomoc wobec własnych postaw moralnych.

Oczywiście autor ma swoje preferencje czy akcenty. W wielu rozstrzygnięciach jest zdecydowanym zwolennikiem nauczania św. Tomasza z Akwinu. Zresztą czyni to niekiedy proponowane treści bardziej przejrzystymi i tożsamymi z nauczaniem Kościoła. Szkoda, że nie podano niekiedy przekładu na język polski cytowanych tekstów łacińskich (s. 94, 130, 132-133). Współczesny bowiem czytelnik, nawet niekiedy teolog, ma duże kłopoty z posługiwaniem się tym językiem.

Autor przywołał tekst z adhortacji Jana Pawła II *Reconciliatio et paenitentia* (nr 17) odnoszący się do rozróżnienia grzechów (s. 150). Trzeba przyznać, iż wywołał on pewne nieporozumienia i błędne interpretacje (np. S. Witek). Wydaje się, że w tego typu opracowaniu wystarczające jest klasyczne rozróżnienie na grzechy śmiertelne (ciężkie) i powszednie (lekkie). Niezwykłe określenie teologiczne *mysterium iniquitatis* próbuje autor określić w języ-

ku polskim jako „ponura tajemnica”, „tajemnica nieprawości” czy „tajemnica niegodziwości” (s. 128). To niezwykła rzeczywistość grzechu, który popełnia konkretny człowiek, jako wolna osoba ludzka, a która ostatecznie pozostanie jednak niedościgną tajemnicą niesłuszności, niesprawiedliwości, nikczemności, nieprzyjaźni, nieżyczliwości czy złego postępk. Dalsze rozważania jeszcze głębiej i bardzo systematycznie ukazują tę problematykę (s. 129-151).

Książka tchnie jasnością proponowanego wykładu. Taka postawa wynika zapewne z wieloletniego doświadczenia dydaktycznego teologicznego oraz etycznego, i to wobec zróżnicowanych środowisk, tak krajowych jak i zagranicznych.

Autor nie przywołuje w wykazie bibliograficznym wszystkich pozycji, których odnośniki występują w przypisach. Zatem, zgodnie z określeniem, w bibliografii tylko wybrane dokumenty i podręczniki, choć to ostatnie nie jest ściśle np. F. Greniuk. Autor ma w tym wyborze własne kryteria, ale dziwi nieco pominięcie takiego klasyka jak np. B. Häring *Nauka Chrystusa. Teologia moralna* (T. 1. Poznań 1962), który dla wielu był przez długie lata ważnym podręcznikiem i materiałem do wykładów. Cenne są także stosunkowo liczne odwołania do patrystyki oraz św. Tomasza z Akwinu. Oczywiście najważniejsze są wszelkie odniesienia do Pisma Świętego, niekiedy jest to bardzo obfita mozaika. Docenić trzeba także dużą swobodę w korzystaniu z tekstów nauczania Kościoła, zwłaszcza papieży.

Szkoda, że zabrakło bardziej ogólnego wstępu do całości dzieła jak i odpowiedniego zakończenia. We wstępie byłaby możliwość m.in. na podanie zarysu dziejów teologii moralnej. Pewne graficzne schematy są także ciekawym zabiegiem dydaktycznym, który wielu czytelnikom może ułatwić poznanie i jednocześnie usystematyzowanie zdobytej wiedzy.

Bp Andrzej F. Dziuba